

GRŠKA ANTIČNA KNJIŽEVNOST

EP je pripovedna pesnitev velikega obsega. Prvotno je prikazoval dejanja bogov in bajeslovnih junakov, pozneje je zajemal snov predvsem iz zgodovine. Glede na snov, ki jo obravnavajo, lahko govorimo o junaških, zgodovinskih, a tudi verskih, komičnih, živalskih in drugih epih. Najpopolneje se je ep razvil v antiki, v 19. stoletju pa se je povsem umaknil romanu.

EPSKA ŠIRINA je pogosta stilna poteza obsežnejših pripovednih del. Zanja so tipični predvsem podrobni opisi, oddaljitve od glavne teme in ponavljanja.

UKRASNI PRIDEVEK se s samostalnikom veže v ponavljajoči se, ustaljeni obrazec. Npr.: svetlooka Atena, božanska Kalipso, Ahil brzonogi, trebušaste ladje; v našem ljudskem slovstvu: bela cesta, bridka sablja.

HOMERSKA PRISPODOBA je razširjena primerjava ali komparacija. Značilnost takega dogodka pesnik ponazori z drugim, podrobno prikazanim dogodkom, s plastično izrisano podobo; snov za primere črpa najpogosteje iz narave: *kakor če v gori se pes, prepodiviši jelenče z ležišča, / besno poganja za njim po klancih, doleh in tokavah, / da, če se tudi potuhne in skrije mu v gostem grmovju, / vendar sledu ne zgubi in teče, dokler ga ne najde: / prav tako Hektor ne uide očem dirjača Ahila.*

MIT je bajka, zgodba ali pripoved o dejanjih bogov, polbogov, božanskih junakov, o dejavnosti nadnaravnih sil na Zemlji in na nebu.

HEKSAMETER ali šestomer - verz Homerjevih pesnitev - je bil uveljavljen že v ustnem pesništvu potujočih pevcev aoidov. Njihove pesmi ''trojanskega cikla'' je Homer uporabil kot gradivo za svoja epa, predvsem za *Iliado*.

Verz obsega šest daktilskih stopic (- U U). Te lahko nadomestijo sponedeji (- -). Zadnja stopica je nepopolna, dvozložna, zato se v njej pojavlja trohej (- U), lahko pa tudi spodnej. Ker je heksameter dolg verz in bi ga bilo težko izgovoriti brez odmora, ima obvezne pavze, vendar lahko na različnih mestih. Zaradi prepletanja daktilov in spondejev in zaradi različne vrste odmorov je bil heksameter vse prej kot enolični

verz. V antiki je veljal za najstarejši verz sploh, verz, ki naj bi ga ljudem odkril bog Apolon, zaščitnik umetnosti.

Ritem starogrškega verza je temeljil na urejenem menjavanju kratkih (U) in dolgih (-) zlogov (kvantitativni verzni sistem), v slovenskem prevodu Homerjevih epov pa gre za naglasni (akcentuacijski) verz, v katerem se namesto dolgih in kratkih menjavajo naglašeni in nenaglašeni zlogi.

LIRSKI SUBJEKT ali **LIRSKI IZPOVEDOVALEC** je oseba, ki govori lirsko pesem, sporoča misli ali izraža občutja. Moramo ga razlikovati od avtorja pesmi, pesnika: lirski subjekt ali lirski izpovedovalec je posebna pesniška tvorba, je sestavni del besedila in ni enak dejanskemu liku pesnika.

TRAGEDIJA je dramsko delo, ki kaže propad junaka zaradi usodne krivde, napačne odločitve, volje bogov, usode ali nenaklonjenih družbenih sil. Grška tragedija se je (po Aristotelu) razvila iz ditiramba, zborovske pesmi v čast bogu Dionizu. Napisana je bila vedno v verzih in bila tesno povezana z glasbo in plesom (zbor). Starejše slovensko ime za tragedijo je žaloigra.

ANTIČNA DRAMA je drama razkritij (analize) dogodkov iz preteklosti. Vse odločilno se zgodi že pred začetkom dramskega dogajanja, gledalci ali bralci drame smo priča le postopnemu razkrivanju preteklosti in - v tragediji - katastrofi.

SINTETIČNA DRAMA je drama pri kateri se dramsko deajnajeskoraj v celoti razvija na odru; le malo dogodkov, pomembnih za potek dramskega dogajanja, ki so se zgodili že v preteklosti in se o njih na odru samo pripoveduje.

Vloga **ZBORA** v grški tragediji se je z razvojem tragedije spreminjala. V začetku je imel zbor v njej osrednjo vlogo. V najstarejši tragediji, ki je poznala enega samega igralca, je bil zbor nosilec dejanja in glavna oseba tragedije, igralec, ki mu je odgovarjal, pa je imel bolj ali manj postransko vlogo. Ajshil, ki so ga antični literarni kritiki imenovali stvarnik tragedije, je lirsko - muzikalni element tragedije, katerega nosilec je bil zbor, utesnil v korist bolj

razgibanemu dogajanju. To mu je omogočila uvedba drugega igralca. Kljub temu pa je bil Ajshil še vedno predvsem muzik in zborški pesnik, čeprav je dajal v svojih tragedijah vedno več prostora dramski prvini, to je dialogu. V njegovih zgodnjih tragedijah zavzemajo zborovski spevi še več kot polovico vseh verzov, v zadnjih le še tretjino. Šele Sofokles je vzel zboru osrednjo vlogo. Uvedel je tretjega igralca in zato je lahko prenesel poudarek na psihologijo likov in razvoj dramskega dogajanja, ki je pri njem živo razgibano. Zbor, katerega spevi so pri Sofoklu kratki, ustvarja le še lirsko razpoloženje, razmišlja o temeljnih vprašanjih, povezanih z dogajanjem v tragediji, in se - ponavadi kot predstavnik meščanov - nevsiljivo vključuje v dogajanje. Ima pa tudi pomembno vlogo v zgradbi njegovih tragedij, zato se s svojimi spevi vključuje v nerazdružljivo dramsko celoto. Pri tretjem velikem grškem tragedu Evripidu so zborovski spevi le še nekakšne lirične pesmi, nepovezane z dramskim dogajanjem in zato pravzaprav nepotrebne. Samo Sofoklu je uspelo zboru v tragediji odmeriti pravo vlogo - lirsko-muzikalno, meditativno (pri Ajshilu in Sofoklu je zbor izpovedovalec »visokih« misli) in tudi dejavno - ter ga vključiti v skladno celoto.

Člani zbora so navadno nastopali brez mask.

DOGAJALNA ZGRADBA DRAME. Zgradba grških tragedij je petstopenjska. Vsebuje zasnovo, zaplet, vrh, razplet in razsnovo. Naloga zasnove (razpostave, ekspozicije) je, da gledalca ali bralca seznaní s tem, kar mora vedeti, da lahko uspešno sledi dogajanju na odru, s predzgodbo dramskega dogajanja in vsaj v obrisih tudi z glavnimi osebami. Nato sledi sprožilni element ali začetni konflikt in dogajanje se začne zapletati stopnjevano navzgor, dokler ne doseže svojega vrha, v katerem se nam v celoti razkrije glavni konflikt igre, drama pa doseže vrhunec napetosti. Vrhu dejanja sledi preobrat (glavni preobrat je Aristotel imenoval peripetija) in razplet dogajanja, ki poteka stopnjevano navzdol. V tragediji se konča s katastrofo, z junakovo smrtjo ali z njegovim popolnim porazom (razsnova, iztek dogajanja).

ENOTNOST DEJANJA. Na podlagi Aristotelove *Poetike* so v 16. stoletju uveljavili zahtevo, naj dramska dela vsebujejo trojno enotnost dramskega dogajanja: a) enotnost dogajanja (v drami ne sme biti nobenih stranskih dogodkov); b) enotnost časa (dogajanje ne sme trajati več kot 24 ur); c) enotnost kraja (dogajanje mora potekati ves čas na istem prizorišču). Na teh treh enotnostih temelji predvsem francoska klasicistična dramatika 17. stoletja. Aristotel je od nevednih treh enotnosti izrecno zahteval samo enotnost dogajanja. Takšno je zanj dogajanje takrat, kadar v njem ne moremo ničesar premakniti ali odvzeti, sicer se celota poruši ali vsaj zrahlja; če pa prisotnost ali odsotnost nečesa v dogajanju nič ne spremeni, tedaj to sploh ni sestavi del celote.

BESEDILA:

- **Homer:** Iliada
Odiseja
- **Sapfo:** Svatovska pesem
Pesem
- **Anakreon:** Eros, z zlatimi kodri bog
Senca so osivela
- **Sofokles:** Kralj Ojdipus
Antigona
- **Evrripides:** Medeja
- **Longos:** Dafnis in Hloa
- **Platon:** Faidon
- **Aristotel:** Poetika
- **Plutarh:** Vzporedni življenjepisi